

એગ્રોનોમી વિભાગ
ન.મ. કૃષિ મહાવિદ્યાલય, નકૃયુ., નવસારી.

ગાજરઘાસ જાગૃતતા અભિયાન
(Parthenium Awareness Week)

તા. ૧૬/૮/૨૦૧૩ થી ૨૨/૮/૨૦૧૩

ગાજરઘાસ નિંદણની ભયંકરતા જોતા, આ નિંદણ વિશે સમાજમાં જાગૃતિ ફેલાય એ માટે ઓગષ્ટ મહિનાના તા. ૧૬/૮/૨૦૧૩ થી ૨૨/૮/૨૦૧૩ સમયગાળને ગાજરઘાસ જાગૃતતા સપ્તાહ (પારથેનિયમ અવેરનેશ વીક) જાહેર કરવામાં આવ્યું છે. જે સંદર્ભમાં એગ્રોનોમી વિભાગ દ્વારા ખેડૂત આલમમાં જાગૃતિ આવે એ હેતુસર ગાજરઘાસ દ્વારા થતાં નુકશાન અને તેના નિવારણના પગલા વિશે નીચે મુજબ માહિતી વિજ્ઞાપીત કરવામાં આવે છે.

ઝુંબેશ: વિસ્તરણ પાંખ તજજો, NGO'હૃતથા જન જાગરણ ધ્વારા આ નીંદણની ભયંકરતા સર્વેને સમજાવવી અને સમગ્ર કાર્યને **મહાયજ્ઞ**નું રૂપ આપી પોલીયોની જેમજ સઘન ઝુંબેશ ચલાવવી એ આજના સમયની માંગ છે. મહાયજ્ઞના આરંભ રૂપે પંચાયત, નગર પંચાયત, સ્વેચ્છિક સંસ્થાઓ, કલબો, શાળા-મહાશાળાઓ ધ્વારા જન જાગૃતિ અભિયાન ઘડી કાઢવો જોઈએ. મહાશાળામાં ચાલતી રાષ્ટ્રીય સેવા યોજનાની પ્રવૃત્તિ ધ્વારા વિદ્યાર્થીઓને સહભાગી બનાવી શકાય તેમજ શાળાના ભૂલકાઓ મારફતે દર માસે નિશ્ચિત તારીખે એકાદ કલાક સમાજ સેવા કાર્યક્રમ અર્થે આ ઘાસના નિયંત્રણ માટે જ્ઞાણવવાની જોગવાઈ શિક્ષણ ખાતાના વડા તરફથી કરી શકાય. 'જનસેવા એ જ પ્રભુસેવા' સ્લોગન તળે આધ્યાત્મિક સંસ્થાઓને પણ આ કાર્યક્રમમાં સહભાગી થવા આમંત્રણ આપવું જોઈએ.

જો આ ખોફનાક ઘાસને તેની વર્ણથંભી આગેકૂચને સત્વરે અંકુશ તળે નહી લાલવામાં આવેતો ભવિષ્યમાં આપણે ત્યાં મહારાષ્ટ્ર અને કર્ણાટક રાજ્યો જેવી કફોડી હાલત થવાની સંભાવના નકારી શકાય નહી. આથી તેના નિયંત્રણ માટે યુધ્ધના ધોરણે મહાયજ્ઞ આરંભવાની તાતી જરૂર છે. કાલની રાહ જોવામાં કદાચ વિલંબ થઈ જશે.

કોર્ગેસઘાસ

(ખોફનાક પરદેશી નીંદણ)

Carrot weed

Parthenium hysterophorus

આ નીંદણ એ વર્ષાયુ પ્રકારનો છોડ છે. તેનાં પાનનો આકાર અને દેખાવ ગાજરને મળતો આવે છે. તેથી તેને ગાજર ઘાસ તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે. આ ઉપરાંત ચટક ચાંદની અથવા સફેદ ટોપી જેવાં નામથી પણ તેને ઓળખવામાં આવે છે. આ નીંદણના છોડ વર્ષ દરમ્યાન ૩ થી ૪ જીવન ચક્રો પુરા કરે છે. તેના ઉગાવા બાદ ૧ મહિને ફુલ આવવાની શરૂઆત થાય છે. જ્યારે બી પરિપક્વ થતાં ૬ મહિના જેટલો સમય લાગે છે. આપણો દેશ બહારના દેશોમાંથી ઘઉંની આયાત કરતો હતો ત્યારે ઘઉંની સાથે આ છોડના બી આપણા દેશમાં આવ્યા હોવાનું માનવામાં આવે છે. સને ૧૯૫૬માં સૌ પ્રથમ પુના ખાતે આ છોડને જોવામાં આવ્યા હતા ત્યારબાદ તેનો ફેલાવો અત્યારે સમગ્ર દેશમાં થયેલો જોવા મળે છે.

નીંદણની ભયાનકતા

માનવ – પશુ અને કૃષિ જગત માટે આ નીંદણ ઘણી રીતે હાનિકારક પુરવાર થયેલ છે.

માનવ સ્વાસ્થ્ય ઉપર અસર

આ છોડમાં **પારથેનીન** નામનું ઝેરી રસાયણ હોય છે. આથી છોડના સતત સ્પર્શમાં આવવાથી ચામડીના રોગ થાય છે. છોડના સ્પર્શ ઉપરાંત હવાના માધ્યમ ધ્વારા ફેલાવાથી આ છોડની પરાગ રજને કારણે ચિત્ર-વિચિત્ર પ્રકારની **એલર્જી** અને **અસ્થમા** તેમજ **Necrosis of Kidney and Liver** જેવા રોગો થાય છે.

પશુ જગત માટે શ્રાપ રૂપ

આ ઘાસ ઉગતુ હોય ત્યાં પશુઓ માટે ઉપયોગી અન્ય ઘાસ-વનસ્પતિ ઉગી શકતી ન હોવાથી ધીરે ધીરે પશુઓ માટેના ઉપયોગી ગૌચર વિસ્તાર નાશ પામે છે. આ વનસ્પતિને ઘેટાં – બકરા સિવાય અન્ય પ્રાણીઓ ખાતા નથી. ઘેટાં-બકરાંના દુધ ધ્વારા પારથેનીન જેરી તત્વ માનવ શરીરમાં આવવાથી અન્ય રોગો થતા જોવા મળે છે.

કૃષિ જગત માટે હરકત રૂપ

આ છોડના મૂળમાં જેરી પદાર્થ રહેલો હોવાથી કૃષિ પાકને ઉગવામાં તેમજ તેના વિકાસમાં નડતર રૂપ બને છે. આ છોડ જમીનમાંથી પુષ્કળ પ્રમાણમાં પોષક તત્વો ઉપાડવાની શક્તિ ધરાવતુ હોવાથી જમીનની કુદરતી ફળદ્રુપતામાં પણ બેહદ ઘટાડો કરે છે.

બીન પાક / પડતર જગ્યામાં ફેલાવો

નહેરો, રોડ-રસ્તાની બાજુઓ, રેલ્વે ટ્રેકો, રમતના મેદાનો તથા પડતર જગ્યાઓમાં પણ પુષ્કળ પ્રમાણમાં ફેલાવો થવાને કારણે આજકાલ અનેક સમસ્યાઓ ઉદભવેલ છે.

નિયંત્રણ (બીન પાક વિસ્તાર માટે)

અવરોધક ઉપાયો (Preventive measures)

જે વિસ્તારમાં આ નીંદણનો ફેલાવો થયેલ નથી તેવા વિસ્તારમાં તકેદારીના પગલા લેવાથી તેનો ફેલાવો અટકાવી શકાય તેમ છે.

પ્રતિરોધક ઉપાયો (Curative measures)

યાંત્રિક ઉપાયો

જ્યાં પણ આ છોડ જોવામાં આવે ત્યાંથી તેને ઉખાડી બાળીને નાશ કરવો.

રાસાયણિક નિયંત્રણ

- (૧) કુલ આવતા અગાઉ છોડ ઉપર ૧૫ ટકા મીઠાના દ્રાવણનો છંટકાવ કરવો.
- (૨) ૨,૪-ડી સોડીયમ સોલ્ટ ૩.૦ કિ/હે પ્રમાણે છંટકાવ કરવો.
- (૩) ૨,૪-ડી + પેરાકવોટ (૨.૦ કિલો + ૦.૫ લિટર/હેક્ટર) અથવા મેટ્રીબ્યુઝીન (૧.૦ કિ/હેક્ટર) ૬૦૦ લિટર પાણીમાં ભેળવીને છંટકાવ કરવો.
- (૪) એટ્રાજીન દવા (૨.૦ કિલો/હેક્ટર) કોંગ્રેસ ઘાસના બીનો ઉગાવો અટકાવે છે. તેથી પ્રથમ વરસાદ થયા બાદ અથવા છોડ ઉગી નીકળ્યા બાદ તરત જ છંટકાવ કરવો.

જૈવિક નિયંત્રણ

કીટક ધ્વારા

ઝાયગોગ્રામા બાયકોલોરાટા (*Zygogramma bicolorata*) નામના કીટક ધ્વારા નિયંત્રણ માટે હાલમાં રાષ્ટ્રીય નીંદણ નિયંત્રણ યોજના, જબલપુર (મધ્યપ્રદેશ) ખાતે સંશોધન ચાલુ છે.

Biological Control by Mexican beetle (*Zygogramma bicolorata*)

- Introduced from Mexico in 1983
- Widely tested in India for its suitability

હરિફ પાક દ્વારા

જ્યાં પણ આ છોડ જોવામાં આવે ત્યાંથી તેને ઉખાડી બાળીને નાશ કરવો. જ્યાં કાયમ માટે આ નીંદણ ઉગી નીકળતુ હોય ત્યાં કુંવાડિયાનું વાવેતર કરવુ. ચોમાસાની શરૂઆત ૧૫ કિલો કુંવાડિયાનું બી એક હેક્ટરે વિસ્તાર પ્રમાણે વાવવુ. કુદરતી રીતે ઉગી નીકળતી વનસ્પતિ દુર કરવી નહી કારણ કે તેમની હાજરીમાં આવા નીંદણ જલ્દી ઉગતા નથી. આ ઉપરાંત પાક વિસ્તારમાં મકાઈ, જુવાર અને સુર્યમુખી જેવા પાકોનું વાવેતર કરવાથી આ નીંદણનું નિયંત્રણ થઈ શકે છે.

* * * * *